

УДК 94(410:73):327 «1898»

Т. Г. Богданова

**ДЖОН ХЕЙ ТА ЙОГО РОЛЬ У ВСТАНОВЛЕННІ
АМЕРИКАНО-АНГЛІЙСЬКОЇ СПІВПРАЦІ ПІД ЧАС
ІСПАНО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ВІЙНИ 1898 р.**

Кінець XIX – початок XX ст. стали періодом трансформації зовнішньополітичного курсу США від ізоляціонізму до активних дій на міжнародній арені. Одним з найголовніших завдань Вашингтону було створення своєї колоніальної імперії. Ще у 1878 р. Сполучені Штати затвердилися у порту Паго-Паго на островах Самоа, що були опорним пунктом на шляху до країн Далекого Сходу. У 1898 р. конгрес США ратифікував приєднання Гавайських островів. У тому ж році Сполучені Штати розпочали війну з Іспанією за право володіння Кубою, Пуерто-Ріко та Філіппінськими островами.

Іспано-американська війна завжди привертала увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких слід зазначити: В. Я. Аваріна, Г. С. Аллена, Д. Вілліамса, Ф. Даллеса, Ч. Кемпбелла, В. І. Лана, Б. А. Романова, Б. Роутера та ін. [1]. Проте роль Джона Хейя в цій події висвітлюється, на наш погляд, недостатньо. Тож існує необхідність більш детально торкнутися цієї проблематики, адже результати війни вплинули на всю подальшу історію світу.

І це не дивно, адже острови Куба та Пуерто-Ріко являли собою важливу в економічному та стратегічному відношенні позицію, що забезпечувала панування в районі Карибського моря та Мексиканської затоки та, зокрема, давали можливість контролювати район Панамського каналу, що будувався у той час. Крім того, Філіппінські острови були зручним плацдармом для подальшої експансії США до Китаю та інших країн Азії. Особлива роль у досягненні поставлених завдань відводилася державному секретарю США Джону Хейю (1838–1905), відомому «англофілу». Саме він виступив ініціатором активізації дипломатичних відносин між Вашингтоном та Лондоном, адже саме підтримка з боку Великобританії, на його погляд, була запорукою успіху у вирішенні міжнародних питань.

У червні 1897 р. американський посол отримав доручення від Мак-Кінлі зустрітися зі щойно призначеним послом США в Іспанії генералом Стюартом Вудфордом, який зупинився у Лондоні на шляху до Мадрида. Для досягнення максимального результату від переговорів в Іспанії генерал мав володіти повною інформацією про ставлення до американсько-іспанського конфлікту європейських країн, зокрема, Великобританії. У цих умовах Дж. Хейю було доручено проінформувати американського посла про ставлення представників британського уряду

до військових дій та викласти власні міркування з цього приводу. Становище Вудфорда було особливим: поряд з донесеннями у Державний департамент той доповідав також безпосередньо президенту. Тому одразу після спілкування з Хеєм він у доповідній записці на ім'я Мак-Кінлі відзначив непохитну віру останнього в те, що іспано-американська війна, по-перше, сприятиме послабленню суперечностей між двома державами, а по-друге, може також стати чудовою нагодою для підвищення авторитету США на міжнародній арені [17, с. 117]. У звіті також повідомлялося і про відсутність заперечень з боку Великобританії щодо експансіоністських планів Білого Дому.

Важливо розуміти, що діяльність Дж. Хея у цей час була дуже важливою для досягнення успіху в реалізації планів Білого Дому. Сприяння, чи, навпаки, протидія Великобританії, як однієї з наймогутніших на той час європейських країн, могли визначити наслідки тихоокеанської політики Вашингтона та вплинути на подальше становлення в світі США як наддержави. Розуміючи це, американський посол приступив до переговорів з прем'єр-міністром Великобританії лордом Солсбері. Незважаючи на усі дружні жести, переговори проходили досить важко. Солсбері, за словами Хея, «був досить стриманим, але, врешті-решт, визнав необхідність втручання Вашингтона в справу Куби для встановлення порядку та відновлення порушеного устрою» [17, с. 118].

У результаті, після тривалих переговорів зі Спрінгом Райсом та лордом Солсбері, американський посол інформував Білий Дім про відсутність заперечень щодо початку бойових дій з боку Сполучених Штатів. І хоча він розумів, що Уайтхолл надає підтримку винятково з особистих міркувань, він заспокоював себе думкою про те, що «Велика Британія єдина з європейських країн, що не виступає принаймні відкрито вороже проти США» [20, с. 67].

Напередодні офіційного оголошення війни Хею було доручено підготувати звіт про ставлення до війни в урядах європейських країн. Ця доповідь була дуже корисною для Вашингтона, адже містила в собі аналіз усіх можливих варіантів подальшого розвитку подій – від перспективи втручання європейської коаліції з метою допомогти Іспанії на Філіппінах до розрізнених дій окремих країн на Далекому Сході [13, с. 190]. Крім того, у звіті американський посол повідомляв про неприйняття майже усіма країнами світу військових акцій Сполучених Штатів. Винятком були лише Росія та Велика Британія, що мали свої інтереси в цій ситуації. Причина «дружнього» ставлення Великої Британії була більш-менш зрозумілою. Що ж стосується царського уряду, то на той час через загострення становища у далекосхідному регіоні він не бажав псувати відносини з Білим домом, побоюючись підштовхнути його на подальше зближення з Великою Британією та Японією [8, с. 401–402].

Приводом до бойових дій став вибух 15 лютого 1898 р. у Гавані американського броненосця «Мен». Користуючись моментом, уряд Мак-Кінлі оголосив війну Іспанії [17, с. 114]. Протягом перших декількох тижнів Хей не проявляв активності у підтримці військових дій. Через свої тісні зв'язки з торгово-промисловими колами Хей, як і більшість бізнесменів, непокоївся, що війна не піде на користь економіці, яка щойно почала відновлюватися після довготривалої економічної депресії 1893 р. І все ж, проаналізувавши ситуацію, що склалася на Кубі, та усвідомивши, що інтервенція неминуча, голова американського посольства приступив до виконання вказівок свого керівництва [17, с. 116].

З початком війни головним завданням Дж. Хея стало отримання військової та фінансової допомоги від Великої Британії для реалізації намірів Білого Дому [17, с. 117]. І йому це певною мірою вдалося. Недарма у листі від 15 квітня 1898 р., адресованому сенатору Лоджу, він навіть зазначав, що завдяки зміцненню американо-англійських відносин можна буде на час війни «позичити» британський флот [14, с. 190]. Американський посол добре усвідомлював, що напруга між США та Іспанією забезпечить слушний привід пом'якшити громадське незадоволення його співвітчизників Великобританією, якщо остання підтримає намагання Вашингтона вирішити ситуацію на Кубі з вигодою для себе [17, с. 116–117]. Ще одним вагомим аргументом на користь англо-американського зближення була поява на горизонті небезпечного супротивника в образі Німеччини, що також претендувала на Філіппіни.

Саме тому під час перебування в Лондоні Дж. Хей постійно закликав до зміцнення союзу між двома державами. 21 квітня 1898 р. він виступив з промовою «Співпраця у благодіянні», що принесла йому загальне визнання [14, с. 189]. Через два місяці у своєму виступі перед американською громадою у Лондоні він навів декілька важливих аргументів на користь англо-американського зближення, серед яких одне з перших місць посідала ідея про «єдність англосаксонських націй» [17, с. 121]. При цьому, як зазначав біограф Хея Лоренцо Сірз, головним мотивом діяльності майбутнього державного секретаря було прагнення «зберегти те цінне у взаємовідносинах Вашингтона та Лондона, що вже набуто, та добиватися більшого, наскільки це буде можливо» [19, с. 78].

Результатом діяльності Хея стала допомога Великобританії, яка у Гонконзі постачала американським військовим кораблям вугілля та боєприпаси. Крім того, контролюючи шляхи з Європи на Далекий Схід, британський уряд створював неможливі умови для просування іспанської ескадри через Суецький канал до Філіппін. У цих умовах іспанські кораблі вимушені були повернутися в свої порти [8, с. 407].

1 травня 1898 р. американська морська ескадра отримала перемогу в бою у Манільській бухті, на Філіппінах, 3 червня – біля Сантьяго на Кубі, а 21 липня американські війська захопили Пуерто-Ріко. У своєму листі до Т. Стентона від 3 травня 1898 р. Хей зауважив, що «хоча я

ненавиджу війну та сподіваюся, що ніколи не побачу іншої, треба розуміти, що це було не лише необхідно для нашої країни, але й справедливо по відношенню до повстанців» [15, с. 121-122].

Таким чином, перебування Джона Хея на посаді посла Сполучених Штатів збіглося з дебютом Вашингтона на міжнародній арені та відзначилося встановленням «особливих відносин» з Великою Британією. Досягнення порозуміння щодо полювання у Беринговому морі, прийняття єдиного золотого грошового стандарту, надання фінансової допомоги Вашингтону протягом усієї іспано-американської війни з боку Лондона – усе це сприяло, з одного боку, узгодженню дій обох держав. З іншого ж боку, мотиви, що спонукали до зближення, були різними.

Велика Британія, «блискуча ізоляція» якої ставала дедалі більш небезпечною у зв'язку зі швидким зростанням торгово-промислового потенціалу конкурентів, потребувала союзника для реалізації власних зовнішньополітичних планів. США, що швидко набували військової та економічної могутності, не збиралися обмежувати себе будь-якими офіційними угодами з Уайтхоллом, і якщо і йшли на деякі поступки, то тільки заради своїх інтересів. Так, захоплення військово-морських баз у Тихому океані надало б американському капіталу ключі від дверей Далекого Сходу.

Перемога в іспано-американській війні, з одного боку, сприяла закріпленню за США статусу світової держави та надала можливість втручатися у вирішення дипломатичних справ на Далекому Сході [17, с. 84]. Як відзначив російський історик А. Уткін: «В умах найбільш послідовних експансіоністів визрівала ідея, що захоплення Філіппін дає Америці право брати участь у розподілі Китаю» [10, с. 160]. З іншого ж боку, активізація політики США в азійсько-тихоокеанському регіоні сприяла посиленню протидії провідних країн світу, що були невдоволені захопленням військово-морських баз і, відповідно, почали ставитися до Вашингтона з недовірою та з осторогою. У цей час боротьба з «американською небезпекою», що розпочалася ще на початку 1897 р., досягла в Європі свого апогею [12, с. 101]. США опинилися в непростій ситуації. Окрім налагодження діалогу з європейськими країнами Білий Дім мусив оформити дипломатичні відносини з Іспанією, яка щойно зазнала поразки.

Незважаючи на негаразди у сфері міжнародних відносин, приєднання американцями Філіппін врешті-решт відбулося й було прийнято у Вашингтоні з радістю та надією на подальше проникнення до далекосхідного регіону. Сенатор А. Беверідж зазначав: «Філіппіни наші назавжди. Прийшов час і для безмежного китайського ринку. Ми не відступимо. Ми не відмовимось від наших можливостей на Сході. Тихий океан – це наш океан. Китай – наш природний покупець. Він ближчий до нас, ніж до Росії, Німеччини або Великобританії. Інші держави наближаються до Китаю, охороняючи постійні бази біля його кордонів.

Філіппіни відкрили нам двері до всього Сходу. Країна, що володіє Тихим океаном буде країною, що володіє світом. Це наша доля. Приєднавши Філіппіни, ми стали ближчими до Піднебесної» [16, с. 256–257].

Список використаної літератури

1. **Див.,** напр.: Аварин В. Борьба за Тихий океан. Японо-американские противоречия / В. Аварин. – М.: ОГИЗ. Государственное издательство политической литературы, 1947. – 467 с.; Лан В. И. США: от испано-американской до Первой мировой войны / В. И. Лан. – М.: Наука, 1975. – 368 с.; Allen H. C. Great Britain and the United States. A History of Anglo-American Relations (1783–1952) / H. C. Allen. – L.: Odhams Press Limited, 1954. – 1024 p.; Reuter V. A. Anglo-American Relations During the Spanish-American War / V. A. Reuter. – N. Y.: The Macmillan Company, 1924. – 208 p.
2. **Аварин В.** Борьба за Тихий океан. Японо-американские противоречия / В. Аварин. – М.: ОГИЗ. Государственное издательство политической литературы, 1947. – 467 с.
3. **Американский** экспансионизм. Новое время. – М.: Наука, 1985. – 342 с.
4. **Дементьев И. П.** Идеиная борьба в США по вопросам экспансии на рубеже XIX–XX вв. / И. П. Дементьев – М.: Изд-во Московского университета, 1973. – 368 с.
5. **Зубок Л. И.** Очерки истории США (1877–1918) / Л. И. Зубок. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1956. – 299 с.
6. **Зубок Л. И.** Экспансионистская политика США в начале XX века / Л. И. Зубок. – М.: Наука, 1969. – 497 с.
7. **История** дипломатии: в 5 т. / [сост. В. М. Хвостов]. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1963–. – Т. II : Дипломатия в новое время (1871–1914). – 1963. – 820 с.
8. **История** Китая / [под ред. А. Меликсетова]. – М.: Изд-во МГУ; Изд. дом «ОНИКС 21 век», 2004. – 752 с.
9. **Кравченко И. Н.** Дипломатическая история США (1877–1919) / И. Н. Кравченко. – М.: Научная книга, 2002. – 368 с.
10. **Уткин А. И.** Теодор Рузвельт / И. А. Уткин. – Свердловск: Изд-во Уральского университета, 1989. – 192 с.
11. **Фан** Вэнь-лань. Новая история Китая : в 2 т. / Вэнь-лань Фан. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1955–. –Т. I: (1840–1901). – 1955. – 600 с.
12. **Фурсенко А. А.** Борьба за раздел Китая и американская доктрина открытых дверей, 1895–1900 / А. А. Фурсенко. – М.–Л.: Изд-во АН СССР, 1956. – 237 с.
13. **Bemis S. F.** A Diplomatic History of the United States / S. F. Bemis. – N.Y. : Henry Holt and Company, 1946. – 934 p.
14. **Dulles F.** America's Rise to World Power / F. Dulles – N.Y. : Evanston; L. : Harper & Row, 1963. – 314 p.
15. **Letters** of John Hay. – Washington, Printed but not published, 1908–. –Vol. 3. – 350 p.
16. **Men** and Issues of 1900. – Washington, 1900.
17. **Overlach T. W.** Foreign Financial Control in China / T. W. Overlach. – N.Y. : The Macmillan Company, 1919. – 294 p.
18. **Reuter V. A.** Anglo-American Relations During the Spanish-American War / V. A. Reuter. – N.Y. : The Macmillan Company, 1924. – 208 p.
19. **Sears L.** John Hay. Author and Statesman / L. Sears. – N.Y. : Dodd, Mead and Company, 1915. – 150 p.
20. **Thayer W. R.** American

Statesman. John Hay / W. R. Thayer. – Vol. I. – Boston and N.Y. : Houghton Mifflin Company, 1915. – 456 p.

Богданова Т. Г. Джон Хей та його роль у встановленні американо-англійської співпраці під час іспано-американської війни 1898 р.

Статтю присвячено проблемі формування англо-американських відносин під час іспано-американської війни 1898 р., що зіграла вирішальну роль у становленні Сполучених Штатів Америки в якості світової держави-лідера.

Особливу роль в цьому процесі відіграв Державний секретар США Джон Хей, що протягом свого перебування на різних дипломатичних посадах завжди підтримував ідею встановлення дружніх відносин з Великобританією. З початком війни головним завданням Дж. Хейя стало отримання військової та фінансової допомоги від Великої Британії для реалізації намірів Білого Дому. І йому це певною мірою вдалося.

В статті проаналізовано основні події цього періоду, головні мотиви та принципи діяльності Державного секретаря Сполучених Штатів, а також відображено головні кроки Джона Хейя на шляху до реалізації поставлених перед ним завдань.

Ключові слова: Джон Хей, Сполучені Штати Америки, Великобританія, міжнародні відносини, іспано-американська війна.

Богданова Т. Г. Джон Хэй и его роль в установлении американо-английского сотрудничества во время испано-американской войны 1898 г.

Статья посвящена проблеме формирования англо-американских отношений во время испано-американской войны 1898 г., которая сыграла решающую роль в становлении Соединенных Штатов Америки в качестве мирового государства-лидера.

Особую роль в этом процессе сыграл Государственный секретарь США Джон Хэй, который на протяжении своего пребывания на разных дипломатических должностях всегда поддерживал идею установления дружественных отношений с Великобританией. С началом войны главной задачей Джона Хэйя стало получение военной и финансовой помощи от Великой Британии для реализации намерений Белого Дома. И по большей части ему это удалось.

В статье проанализированы основные события этого периода, основные мотивы и принципы деятельности Госсекретаря Соединенных Штатов, а также отражены главные шаги Джона Хэйя на пути к реализации поставленных перед ним задач.

Ключевые слова: Джон Хэй, Соединенные Штаты Америки, Великобритания, международные отношения, испано-американская война.

Bogdanova T. G. John Hay and His Role in the Establishment of the American-English Cooperation During the Spanish-American War of 1898

The article is devoted to the problem of the formation of the English-American relations during the Spanish-American War of 1898, which played a leading role in formation of the United States of America as a world state-leader.

The special role in this process played the State Secretary John Hay. During his period at the different diplomatic posts he always supported an idea of the establishment of friendly relations with the Great Britain. After the beginning of the war John Hay, having achieved the main goals of the White House, tried to receive military and financial support from the Great Britain. And particular he did it. As a result of Hay's activity London gave to Americans war vessels and ammunitions.

The important events of this period, main motives and principles of State Secretary's activity, main methods of the achievement of his tasks are analyzed in this article too.

The victory in the Spanish-American war gave to Washington the opportunity to take a leading position at the international arena. It is possible to state that, firstly, above-mentioned victory favoured the consolidation of the USA as world power; secondly, gave an opportunity to interfere in the process of diplomatic affairs' solution in the Far East.

The author also confirms that the victory of the USA in the war became possibly because of the Hay's smart diplomacy, who put the friendly relations with Great Britain.

Key words: John Hay, United States of America, Great Britain, international relations, Spanish-American War.

Стаття надійшла до редакції 26. 03. 2013 р.

Прийнято до друку 23.04.2013 р.

Рецензент – д.і.н., проф. Бурьян М. С.